

## FIGYELŐ

### A magyar nemzeti bibliográfia fejlődése a gödöllői bibliográfiai konferencia után.

1961 őszén a magyar könyvtárügynek a bibliográfia területén illetékes fórumai — az Országos Könyvtárügyi (Dokumentációs) Tanács,<sup>1</sup> a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Munkabizottsága, az Országos Széchényi Könyvtár, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ — a magyarországi bibliográfusok és dokumentalisták országos értekezletét hívták össze, hogy a bibliográfia különféle területeinek problémáit, fejlesztésének lehetőségeit megtárgyalják. Ismeretes, hogy a konferencia több szekcióban<sup>2</sup> tekintette át a magyar bibliográfia ügyének alapvető kérdéseit. Kiindulásul megállapította, hogy a kiadványok mai áradatában a bibliográfia nélkülözhetetlen munkaeszközzé lett minden országban. Még inkább fokozott szerepe van a szocialista társadalmakban, ahol a tudományos és ipari fejlődés üteme meggyorsult.

A Munkaértekezlet körütekintő elemzés után rámutatott arra is, hogy a magyar bibliográfiai tevékenységnek komoly hagyományai és teljesítményei vannak. Mégsem lehetünk teljesen elégedettek eredményeinkkel; hézagok, ún. „fehér foltok” mutatkoznak e munkában, a rendszerességet és szervezettséget sem sikerült minden területen biztosítanunk. Ezért a Munkaértekezlet alapos vita után kidolgozta ajánlásait, amelyeket az illetékes főhatóságok s a magyar bibliográfia ügyének gondozására hivatott szervek elé terjesztett. Ezek az ajánlások ilyen módon a magyarországi bibliográfiai tevékenység távlati fejlesztési tervének tekinthetők.

Kérdés, hogy ma — mintegy négy évi távlatban — mit sikerült megvalósítanunk a gödöllői programból, milyen eredményeket értünk el az egyes szektorokban, milyen akadályokba ütköztünk, munkánknak milyen negatívumai voltak?

Most nem vállalkozhatunk a bibliográfiai terület egészének az elemzésére, ezúttal csupán a *magyar nemzeti bibliográfia* utóbbi éveinek fejlődését kívánjuk röviden bemutatni: vajon mi történt Gödöllő óta, a Nemzeti Bibliográfiai Munkabizottság ajánlásai<sup>3</sup> érvényesültek-e a munkában, mit sikerült eddig megvalósítani, s figyelemmel a gödöllői program távlati jellegére, milyen feladatokat kell a következő években a nemzeti bibliográfia területén — akár elméleti, akár gyakorlati síkon — megoldani?

Kiindulásul ma is egyetértőleg hangsúlyozzuk a gödöllői ajánlásokkal, hogy a nemzeti bibliográfia *rendszerének a létrehozása és működtetése* elsősorban a nemzeti könyvtár feladata. Az Országos Széchényi Könyvtár e megtisztelő tudományos és kulturális kötelezettségét bizonyos anyagi és személyzeti nehézségei ellenére vállalja, s főhatóságá-

<sup>1</sup> 1961-ben a mai OKDT még OKT elnevezés alatt tevékenykedett.

<sup>2</sup> Nemzeti bibliográfia, társadalomtudományok, természet- és műszaki tudományok, továbbá helytörténeti (helyismereti) és ajánló bibliográfia területén.

<sup>3</sup> Az ajánlásokat közismertnek tekintjük, e helyen nem ismertetjük azokat. Ld. *Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet ajánlásai* című dokumentum 3—5. lapjait.

val egyetértésben, annak segítségével, erőfeszítéseit a célok maradéktalan megoldása érdekében egyre fokozza.

Az elmúlt években az Országos Széchényi Könyvtár, mint a nemzeti bibliográfia központi „műhelye” lehetőségeihez mérten előrehaladást ért el e rendszer kiépítésének, illetve működtetésének a realizálásában. E sorok írója nem kíván kritikai elemzést adni a nemzeti bibliográfia utóbbi éveinek a fejlődéséről (a kritikai állásfoglalás rögzítése mások feladata), hanem annak legfontosabb állomásairól szeretne beszámolni.

1. Áttekintésünk időszakában a xerox-offszet technika segítségével 1963-ban megjelent az első — kivételesen kétéves — *kumulatív* kötet<sup>1</sup> az 1961. és 1962. évek anyagáról, majd 1964-ben követte ezt az 1963. évi anyag bibliográfiai összefoglalása.<sup>5</sup> E kötetekkel megindult az a rég óhajtott bibliográfiai sorozat, amely a — remélhetőleg egyre fejlődő mutatók segítségével, a kezdeti kisebb hibák kiküszöbölésével — a félhavi számok anyagát összesítve adja az érdeklődők kezébe. E kumulatív kötetek jellemzői: meghatározott válogatás után a másodrendű anyag selejtezése, a címleírások és szakozások egységesítése, mutatók (összesített betűrendes mutató, sorozati mutató, az 1963. évtől kezdve a kongresszusi kiadványok mutatója) készítése. Itt említjük meg, hogy a kurrens nemzeti bibliográfia 1962-től közli a zenei és a szöveges hanglemezek leírásait is.

2. A *Magyar Folyóiratok Repertériuma* áttekintésünk tárgyidőszakában szintén változásokon ment át. 1962-től kibővítette anyagát a három vezető országos napilap fontosabb cikkeinek a feldolgozásával, majd 1965 januárjától a *MNB*-hoz hasonlóan áttért a xerox-offszet technikára, 1965 májusától a félhavi megjelenésre. E reform azért vált szükségessé, mert a nyomdákra való ráutaltság, az ottani hosszú átfutás több havi késedelmet okozott a *MFR* megjelenésében. Az említett változások segítségével a periodikumok cikkeinek annyira fontos gyors regisztrálása s a füzeteknek az előfizetőkhez való haladéktalan eljuttatása megvalósulhatott. Ezzel párhuzamosan megtörtént a *MNB* és a *MFR* szerkesztési szabályzatának, szakcsoportosításának, mutatózási gyakorlatának az egységesítése is.

3. 1963-ban — az UNESCO támogatásával — napvilágot látott a *másodfokú bibliográfia* 1958—1960. évi gyűjtőköteté is.<sup>6</sup> Az 1961—64. évek anyaga a szerkesztés stádiumában van, megjelenése — szintén a nemzeti könyvtár kiadásában — 1966-ban várható.

4. Az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb bibliográfiai vállalkozása, a *magyar könyvészet 1945—1960.* évi ciklusának a szerkesztési munkái Gödöllő óta nemcsak felgyorsultak, de 1964 végén az első (IV-gyel jelzett) terjedelmes kötet (művészetek, irodalom, földrajz, történelem) 2000 példányban napvilágot is látott.<sup>7</sup> E kiadvánnyal kapcsolatban elsősorban azt kell kiemelnünk, hogy ebben jelenik meg először az 1945. év anyaga bibliográfiai feltárás formájában, továbbá azt, hogy e kötetben nemcsak a tudományos szempontból lényeges gyűjtőkötetek nyernek analitikus feltárást, hanem ezúttal először a szépirodalmi anthológiák szerzői is felsorolásra kerülnek a vonatkozó címleírás végén. A következő kötetek remélhetőleg egymás után fogják elhagyni a nyomdát,

<sup>4</sup> *Magyar Könyvészet 1961—1962.* A magyarországi könyvek, zeneművek és térképek címjegyzéke. (Szerkesztette az Országos Széchényi Könyvtár Bibliográfiai osztálya. Felelős szerkesztő FÜGEDI Péterné.) Bp. 1963, OSZK. XV, 1138, 1 l.

<sup>5</sup> *Magyar Könyvészet 1963.* Bp. 1964, OSZK. XII, 736 l.

<sup>6</sup> *A magyar bibliográfiák bibliográfiája 1958—1960.* Összeállította FERENCZYNÉ WENDELIN Lidia, FÜGEDI Péterné, SOMOGYI Andrásné. Bp. 1963, OSZK. 420 l.

<sup>7</sup> *Magyar Könyvészet. Bibliografia Hungarica. 1945—1960.* A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke. Közreadja az Országos Széchényi Könyvtár. 4. Művészetek, irodalom, földrajz, történelem. (Főszerkesztő SEBESTYÉN Géza. Szerk. KOMJÁTHY Miklósné.) Bp. 1964, OSZK. 615, 1 l. Az 1. kötet (0, 1, 2, 3 főosztályok anyaga) — mire e sorok megjelennek — szintén az olvasók, kutatók rendelkezésére áll.

várhatóan a következő sorrendben: az 1. kötet (0–3 szakok) imprimálás alatt van, a 2. kötet (5, 61, 63 szakok) kézírata nyomdakész, a 3. kötet (62, 64/69 szakok) végső szerkesztése megkezdődött, nyomdábaadása 1966 végén várható. A mutatókötet (5. kötet) címanyaga az előzőekkel párhuzamosan készül, szerkesztési munkái 1967-ben indulnak meg.

Említésre érdemes az is, hogy nemzeti könyvészetünk legnagyobb „fehér foltja”-nak eltüntetése az Országos Széchényi Könyvtár egyik legsúlyosabb gondja. A *magyar könyvészet 1920–1944. évi ciklusára* gondolunk itt. Bár a szerkesztés és a kiadás személyzeti és anyagi okok következtében nem folyhat párhuzamosan az 1945–1960-i évkör kötetének a közrebocsátásával, az előmunkálatok itt sem hiányoznak: az anyaggyűjtés a monografikus művek vonatkozásában befejeződött, a sorozati művek gyűjtése pedig folyamatban van. Remélhető, hogy 1966-ban elkészülnek e másik nagy vállalkozás részletes szerkesztési szabályai is, a gyűjtött tapasztalatok birtokában pedig a kiadási munka szervezeten és folyamatosan meg fog indulni.

A nemzeti retrospektív könyv-bibliográfia (*régi magyarországi nyomtatványok*) új kiadásának előkészítése részben a Magyar Tudományos Akadémia, részben az Országos Széchényi Könyvtár támogatásával, BORSA Gedeon irányításával folyik. Az első kötet (1473–1600) kézírata, amely kb. 1050 tételt tartalmaz, elkészült, s jelenleg a kézirat végleges formába való öntése van soron. Az eddigi tervek szerint az Akadémiai Kiadó 1966-ban veszi munkába, s 1967-ben jelenteti meg nyomtatásban. E munkával párhuzamosan a következő korszak (1601–1650) anyaggyűjtése is előrehaladt, s az 1970-re kiadni tervezett kötet mintegy másfélszer régi nyomtatványt fog feltárni.

Kiadás szempontjából nem áll ennyire szilárdan a *XVIII. századi PETRIK-kiegészítés* ügye. A PETRIK-féle műből hiányoz s Magyarországon fellelhető tételeket a MARKOS Béla vezette csoport összegyűjtötte, s rendezését is megkezdte, azonban e munkálatokat személyzeti okok miatt eddig nem sikerült az 1964-ben újjászervezett Bibliográfiai osztály munkatervébe beilleszteni. Ennek híján az OSZK kutatónapok biztosításával támogatta ezt a fontos munkát, amely szintén nemzeti könyvészetünk egyik századának a hiányait van hivatva eltüntetni. Azonban a szerkesztés, továbbá a lektorálás, majd kiadás munkája a közeli években e területen is intézményes megoldást követel.

5. A monografikus műveket feltáró bibliográfiák mellett az utóbbi években egyre fokozódó hangsúly esik a *sajtótermékeket regisztráló kiadványok* összeállítására.

A gödöllői program óhajának eleget téve a Széchényi Könyvtár 1966-tól kezdődően rendszeresen közre fogja bocsátani a magyarországi hírlapok és folyóiratok éves jegyzékét. Ennek megjelenése a kurrens nemzeti bibliográfia rendszerében ma még feltalálható leglényegesebb hiányt fogja felszámolni.

Intenzív munka folyik a retrospektív sajtóbibliográfiák összeállításának vonalán is. A Magyar Tudományos Akadémia támogatásával, az Országos Széchényi Könyvtár közreműködésével részben kiadásra készen, részben előkészület alatt állnak DEZSÉNYI Béla főszerkesztésében<sup>8</sup> az *Ephemerides Hungaricae* kötetei, a magyar periodikumok részletes bibliográfiái. E fontos és nagyarányú munka célja a magyar sajtótörténet adatainak a feltárása és ezáltal legújabbkori történelmünk, irodalomtörténelmünk stb. egyik leggazdagabb forrásanyagának a hozzáférhetőbbé tétele a bibliográfia eszközeinek a segítségével.

A teljes anyaggyűjtés — amely eddig elsősorban a nemzeti könyvtár Hírlaptárának az anyagára támaszkodott — az 1705-től 1919-ig terjedő időt öleli fel. A kiad-

<sup>8</sup> A szerkesztés munkájában több munkatárs részvételével BUSA Margit, DÖRNYEI Sándor és NAGYDIÓSI Gézáne működnek közre.

vány időrendi tagoltságban lát majd napvilágot: egyes kötetei egyéni kutatótevékenység eredményeként, mások munkaközösségi együttműködés révén készülnek el.

Az első kötet, amelynek anyagát BUSA Margit állította össze, már kiadásra készen áll. Ez a kb. 1000 periodika címét magában foglaló kötet nemcsak az Országos Széchényi Könyvtár állományát foglalja magában, hanem még 25 más budapesti és 20 vidéki könyvtár gyűjteményében fellelhető sajtótermékeket is feldolgozza. A bibliográfiai fel-tárást lelőhelykimutatás egészíti ki.

Ezt az első kötetet — ha a kiadást sikerül biztosítani — gyors egymásutánban követnék a következők. A több mint 11 000 címre terjedő kiadvány nemzeti könyvé-szetünk egyik alapvető sorozata lesz.

Amíg a könyvek vonatkozásában a nemzeti bibliográfiai tevékenység országos szinten folyik, addig a sajtóbibliográfiák területén a központi vállalkozás mellett rész-feldolgozásokat (területi és szak szerinti kiadványok) is találunk. Ezek hazai könyvé-szetünk e területen mutatózó hiányait is hivatottak kiegészíteni, s egyben forrásul is szolgálnak (sokszor lelőhely-megjelöléssel) a későbbi feltárás számára is.

A megyei könyvtárak fejlődésükkel s az irántuk támasztott igények fokozatos növekedésével párhuzamosan már a gödöllői munkaértekezlet előtt is jelentettek meg olyan kiadványokat, amelyek egy-egy megye hírlapjainak és folyóiratainak a bibliográ-fiáját és lelőhelyeit (beleértve az OSZK anyagát is) tárták fel a kutatók számára. Utalunk itt KELLNER Béla: *Somogyi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1849—1956* és NAGY László: *A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820—1956 c. értékes munkáira*, amelyeket több más hasonló célú és értékű sajtóbibliográfia követett a hatva-nas években.<sup>9</sup>

Szakterületi vonalon is élénkebbé vált a sajtóbibliográfiai tevékenység, jelül annak, hogy a kutatómunka és a könyvtári tájékoztatás igényei egyre inkább foko-zódnak intézményeink és bibliográfiáink irányában. Az utóbbi évekből a magyar munkás-mozgalmi sajtó, a mezőgazdasági szakfolyóiratok és a nevelésügyi folyóiratok bibliográ-fiai összeállításait idézzük<sup>10</sup> ismét csak jelül annak, hogy a nemzeti könyvészet nem-csak regionális, de szakmai alapon is gazdagodhat. A repertorizálásra, folyóirataink tartalmi mutatóinak évkörönkénti összeállítására és nyomtatott formában való közre-bocsátására az elmúlt években több jó példa akadt. Ha kiadóink és intézményeink egyre többet áldoznának erre a nem mutatós, de a tudományos apparátus teljessége és ütőképessége szempontjából nélkülözhetetlen munkaeszközökre, sajtóbibliográfiánk egyre nagyobb bázissal tudná támogatni a kutatómunkát.

6. Anélkül, hogy e helyen a nemzeti bibliográfiának a *szakbibliográfiákkal* és egyéb speciális célú bibliográfiákkal való összefüggéseit akár elvi, módszertani és gyakor-lati szempontból érinteni kívánnánk (ez a problémakör külön elemzést igényel), csak éppen futólag utalunk arra, hogy ezek a könyvészeti munkák szintén hozzátartoznak

<sup>9</sup> BÁRDOS László István—HORVÁTH Géza: *Komárom megyei hírlapok és folyó-iratok bibliográfiája (1789—1961)*. Tatabánya, 1962, József Attila Megyei Könyvtár. 82, 1 l. (FÜLÖP Attila): *A Borsod-Abauj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográ-fijája. 1842—1963*. Miskolc, 1964, II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. 231 l., 1 mell. (Könyvtári füzetek 1.) KRAJEVSZKY Gizella—TAKÁCS Miklós: *Vas megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1777—1963*. Szombathely, 1964, Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár. 111 l.

<sup>10</sup> *A magyar munkásmozgalmi sajtó bibliográfiája, 1948. jún.—1950. okt.* (Függe-lékekkel). [Kiad. a] Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága, Párttörténeti Intézet. Bp. 1963, [Házi soksz.] 356 lev. *Mezőgazdasági szakfolyóirataink bibliográfiája. 3. 1945—1962*. Összeáll. MADOS Lászlóné. Bp. 1963, Mezőgazdasági Kiadó. 75 l. (Az Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai 14.) JÁKI László: *A ma-gyar nevelésügyi folyóiratok bibliográfiája 1938—1958*. Bp. 1962, Tankönyvkiadó. 90 l. (Az Országos Pedagógiai Könyvtár kiadványai.)

— legalább „oldalágon” — a nemzeti bibliográfia rendszeréhez. Az utóbbi évek során az ilyen irányú tevékenység megelénkült. Néhány példa: az egyetemek (Debrecen, Szeged, Pécs, Gödöllő) sorra kiadták oktatóik, dolgozóik szakirodalmi munkásságának az összeállításait; tudósaink életművéről több személyi bibliográfia jelent meg; nem egy szakbibliográfiánk a nemzeti bibliográfia egyes fejezeteihez nyújtott értékes kiegészítő adalékokat.<sup>11</sup>

Retrospektív nemzeti bibliográfiánk hiányainak a pótlásához az elmúlt években jelentős mértékben hozzájárultak azok a publikációk, amelyeket könyvtörténezeink a *Magyar Könyvszemle* hasábjain, azután a különféle tudományos könyvtárak évkönyveiben tettek közzé. Ezek az értékes adalékok későbbi időpontban természetesen be fognak épülni a nemzeti könyvészet új kiadásába.

Ugyancsak a nemzeti bibliográfia rendszerét tették teljesebbé azok az értékes könyvészeti kiadványok is, amelyek egy-egy kiadvány-típus bibliográfiai adatait tették hozzáférhetővé a kutatás számára.<sup>11a</sup>

7. A nemzeti bibliográfia négy évi gyakorlatának ismertetése után felmerül a kérdés: *elméletileg* mit oldottak meg a könyvtárosok a gödöllői programból, vajon a magyar nemzeti könyvészet problémái tükröződnek-e a szakfolyóiratokban és egyéb kiadványokban?

Eleve valószínűnek látszott, hogy a gödöllői bibliográfiai értekezlet referátumai, vita-felszólalásai, ajánlásai hosszú időre előremutatóan megszabják a nemzeti könyvészet irányát; az elméleti kérdéseket egyébként sem lehet évente felvetni, legfeljebb a részleteket kell gondosan kimunkálni, továbbá a még megoldatlan elméleti-módszertani problémákat vizsgálat tárgyává tenni.

Valóban ez volt a fejlődés iránya.

A *Magyar Könyvszemle* 1962-ben a gödöllői értekezlet két igen lényeges eredményeket hozó referátumát közölte: KÓHALMI Béláét és FÜGEDI Péternéét.<sup>12</sup> Bár e tanulmányok még a konferencia tárgysorozatának a termékei voltak, de tudományos apparátussal való ellátásuk, egyes részleteiknek az újrafogalmazása s mindenekelőtt szélesebb értelemben vett hatásuk az utóbbi években bontakozott ki.

A gödöllői értekezletet követő fellendülés az elmélet területén egy ideig tovább tartott. A problémákat számon tartó és a feladatokat felsorakoztató cikkek egymás után jelentek meg a könyvtári folyóiratok — elsősorban a *Magyar Könyvszemle* — hasábjain.<sup>13</sup>

<sup>11</sup> Ismét csak jellemzésül néhány példa: (APOR Éva—ECSÉDY Ildikó): *Hungarian publications on Asia and Africa. — Magyar szerzők Ázsiáról és Afrikáról. 1950—1962.* Válogatott bibliográfia. [Kiad. a] Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Magyar Unesco Bizottság. Bp. 1963, Akadémiai Kiadó. 106 l. BENDEFY László: *Magyar geodéziai irodalom. 1948—1960.* Bibliográfia. Bp. 1964, Műszaki Kiadó. 396 l. SÁNDOR István: *A magyar néprajztudomány bibliográfiája. 1945—1954.* Bp. 1965, Akadémiai Kiadó. 463 l.

<sup>11a</sup> A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája. XVII—XIX. század. Összeáll. HANKISS Elemér, BERCELI A. Károlyné. Bp. 1961, Országos Széchényi Könyvtár. 481 l. — *Az Országos Széchényi Könyvtár grafikai plakátjai 1914-ig.* (Összeáll. MUNKÁCSI Piroska.) Bp. OSZK. 136 l., 40 t. (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai, 56.) — [Országos Széchényi Könyvtár]. *Az 1961—62. évi grafikai plakátok és kiadványok.* Összeáll. MUNKÁCSI Piroska. Bp. 1965, OSZK. 453 l. (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai 62.)

<sup>12</sup> KÓHALMI Béla: *Retrospektív nemzeti bibliográfiánk 1473—1920-ig.* Magy. Könyvszemle. 1962. 78. évf. 1. sz. 1—17. l. — FÜGEDI Péterné: *A kurrens nemzeti bibliográfia időszak kérdései.* Magy. Könyvszemle. 1962. 78. évf. 4. sz. 278—292. l.

<sup>13</sup> FÜGEDI Péterné: *Az Országos Könyvtárügyi Tanács Bibliográfiai Munkabizottságának Nemzeti Bibliográfiai Szekciójá.* Magy. Könyvszemle. 1962. 78. évf. 2—3. sz. 235. l. HARASZTHY Gyula: *A magyar bibliográfia néhány problémája a Szakbizottság 1962. évi munkájának tükrében.* Magy. Könyvszemle. 1963. 79. évf. 3. sz. 269—271. l. *Ua.: Bibliográfiai problémák a gödöllői értekezlet után.* Könyvt. Figy. 1963. 1. sz. 1—9. l.

Főleg KÓHALMI Béla volt az, aki a nemzeti könyvészet elméleti és módszertani kérdéseiről legújabbban is véleményét nyilvánította.<sup>14</sup>

Az egyetemi előadások jegyzetei és a könyvtárosképző tanfolyamok kiadványai (KÓHALMI Béla, BÓDAY Pál, SZENTMIHÁLYI János munkái) szintén számon tartották, elemezték és rendszereztek nemzeti könyvészetünk történetét és problémáit. Mint újszerű és a nemzeti bibliográfia alkotásainak szemléletessé, szinte érzékelhetővé tett műveként tartjuk nyilván BÓDAY Pál munkáját.<sup>15</sup>

Az OKDT Bibliográfiai Szakbizottságának Nemzeti Bibliográfiai Munkabizottsága szintén olyan fórum volt, amely Gödöllő után egyrészt igen jól használható szakmai véleményt nyilvánított a hazai könyvészet néhány kérdéséről, s így ezen a területen az Országos Széchényi Könyvtár segítségére sietett, másrészt elméletileg is számottevő vitákat rendezett a gödöllői ajánlásokban szereplő néhány fontos problémáról. Talán nem érdektelen, ha e munkabizottsági viták — különben írásban is beterjesztett — referátumait felsoroljuk: tájékoztatás a *Magyar Könyvészet* 1920—1944 közötti ciklusának munkálatairól (KOMJÁTHY Miklósné), beszámoló a régi magyarországi nyomtatványok készülő repertóriumáról (BORSA Gedeon), a XVIII. századi magyarországi nyomdatermékek bibliográfiája (MARKOS Béla), a *Magyar Könyvészet* 1945—1960. évi ciklusa (KOMJÁTHY Miklósné), a magyar bibliográfiák bibliográfiája (SOMOGYI Andrásné), a magyarországi folyóiratok és hírlapok évi jegyzéke (DEZSÉNYI Béla), az egyetemi jegyzetek a magyar nemzeti bibliográfia rendszerében (HERNÁDYNÉ NÉMETH Zsófia, REGULI Ernő), a szekundér kiadványok nemzeti bibliográfiai feldolgozása (FÜGEDI Péterné). E bizottsági munka egyetlen negatívumának az tekinthető, hogy e referátumok nem értek tudományos publikációkká.

E rövid áttekintés is világossá teszi, hogy bár Gödöllő óta illetékes könyvtárügyi szerveink — inkább gyakorlatilag, mint az elméleti analízis területén — valóban sokat tettek nemzeti könyvészetünk kurrens és retrospektív rendszerének a fokozatos kiépítése érdekében, de tennivalónk azért még garmadával akad. Annál is inkább hangsúlyoznunk kell ezt, mert néhány jel arra mutat, hogy az utolsó két évben az elméleti érdeklődés, a problémák tudományos elemzése lankadóban van. A kérdések elméleti felvetése nélkül pedig aligha léphetünk előre. Ezek közül e helyen is a következőkre szeretnénk felhívni a figyelmet:

- a hungarica bibliográfia és dokumentáció problémái,
- a nemzeti bibliográfia és a szakbibliográfia összefüggései,
- helyismereti bibliográfia és nemzeti bibliográfia,
- a magyarországi hivatalos kiadványok bibliográfiai feltárásának lehetőségei és módszerei,

- a magyarországi kutatói jelentések, a félig publikált és nem publikált tudományos anyag bibliográfiai regisztrálásának elvi és gyakorlati kérdései,

- a nemzeti bio-bibliográfia kérdései,
- a nemzeti könyvészet és a hazai tudomány, nemzeti bibliográfiánk és a külföld.

Íme a gyakorlati tennivalók egész sora mellett az elmélet, a kutatómunka is egész sor feladat megoldását kéri és várja.

HARASZTHY GYULA

<sup>14</sup> *A művek sorsa és a bibliográfia*. Magy. Könyvszle. 1963. 79. évf. 1—2. sz. 4—26. l. A „*Magyar Könyvészet*” új korszaka elé. Az 1961/62-es és az 1963-as kumulációról. Magy. Könyvszle. 1965. 81. évf. 2. sz. 177—181. l.

<sup>15</sup> *Képes olvasókönyv a magyar nemzeti bibliográfiához*. Bp. 1964, OSZK. Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, XI, 301 l. (A könyvtárosképzés füzetei.)

**Megjegyzések egy új amerikai bibliográfiai kézikönyvről.** A tájékoztatási munka gépesítésére irányuló kutatásokkal, kísérletekkel egyidejűleg és azokkal párhuzamosan változatlan intenzitással folynak a tájékoztatás „hagyományos”, „klasszikus” munkaeszközeinek, gyűjteményeinek a jobb feltárására, áttekintésére, szintézisbe való összefoglalására irányuló erőfeszítések. Ezen erőfeszítések egyik eredménye B. S. WYNARNak, a denveri egyetem könyvtárosképző tanszéke<sup>1</sup> munkatársának új „bibliográfiai kalauz” jellegű tankönyve.<sup>2</sup>

A vállalkozás méreteit tekintve a kötet jóval szerényebb, mint a MALCLÈS- vagy KIRPICSEVA-féle munkák, több tekintetben azonban frissebb — nem az anyagszolgáltatás vonatkozásában, ami természetes —, a földrajzilag jóval szűkebb területet jól áttekinthető elemző módszerrel fogja át. A földrajzilag szűkebb terület azt jelenti, hogy a kötet gyakorlatilag elsősorban az Egyesült Államokban megjelent reference-munkákra korlátozódik.

Egyetemi tankönyv funkcióját betöltő „bibliográfiai kalauz”-ról levén szó, az egyes fejezetek szöveges bevezetőket tartalmaznak (*Historical background*) a különféle típusú reference-munkákhoz, amelyeket azután tételelesen ismertet.

A kötet felépítése megfelel kettős jellegének, tehát mint tankönyv a didaktikai, mint általános bibliográfiai kézikönyv, „kalauz”, mint „tájékoztatási műszer” (hogy KÓHALMI Béla találó kifejezését használjam) a reference-könyvtárosi szempontoknak tesz eleget.

Felépítése a következő: a „reference munka” (1.) fejezet a tájékoztatási munkák elméletével, használatával, kiadási tendenciáival stb. foglalkozik bevezetésként. A bibliográfiával foglalkozó (2.) fejezet a bibliográfiák típusait, készítésük „mechanizmusát” tárgyalja, míg a következő (3.) rész az indexelés és az indexek problémáit, ideértve a központi címjegyzékeket. Az első három fejezet tehát a reference-munkáknak azokat a típusait elemzi és írja le, amelyeknek előállítási „műhelye” par excellence a könyvtár. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az e típusú reference-kiadványok előállítója csak könyvtár lehet, mindenesetre az effajta tájékoztatási műszerek előállítása legközelebb áll a könyvtári tevékenységhez. Más a helyzet a kötet soron következő három fejezetében tárgyalt reference-kiadványtípusokkal, mint amilyenek az enciklopédiák és évkönyvek, a szótárak és a biográfiaiak. A szerző e három reference-kiadványtípust is az első három fejezet beosztásához hasonlóan ismerteti (bevezetés, történeti előzmény, típusok).

Valamennyi fejezet erőssége a konkrét ismeretanyag leírása, a reference-munkák részletes ismertetése. Mindez szerencsésen párosul az egyes kiadványtípusok lényegre utaló, tömör ismertetésével.

A kötet fő gyengéje, használatának a korlátja — az egyébként elvileg általában helyesnek tekinthető — *válogatásnak a szemléletében* keresendő, és talán ezen túlmenően a reference-munka jellegének a megítéléséből is következik. A reference-munka természeténél fogva „internacionális” jellegű. Ugyanis a könyvtári munka egyik ága sem annyira *nemzetközi forrásanyagigényes*, mint éppen a tájékoztatási tevékenység, ez aligha szorul bővebb indoklásra. Amennyire egyet lehet érteni azzal, hogy egy bibliográfiai kalauz ne törekedjék a teljességre — ilyesmi ma már egy-egy tudományágon belül vagy nemzeti keretben is aligha megvalósítható —, annyira fontosnak kell tekinteni egy nemzetközi igényű kézikönyvben a válogatás mikéntjét. Márpedig a WYNAR-kézikönyv nemzetközi igényű is, nem is, mindenesetre USA-központú, és igen kis mértékben öleli fel a más országokban megjelent reference-munkákat (leginkább még angol kiadványokat és csekély

<sup>1</sup> Graduate School of Librarianship, University of Denver.

<sup>2</sup> WYNAR, Bohdan S.: *Introduction to bibliography and reference work. A guide to materials and sources.* 2. ed. ser. enlarged. Denver-Littleton, 1964, Colorado Bibliographic Institute. 209 l.

mértékben német, francia és szovjet címeket vesz fel). Jogosult és indokolt természetesen egy ország (nemzeti és nemzetközi) reference-irodalmáról is bibliográfiai bevezetőt készíteni, ez didaktikai és tájékoztatási szempontból is igen hasznos lehet, de akkor így kell megvonni a határokat, a nyelvterületek és az országok körének a tisztázatlansága azonban zavarbaejtő.

Ily módon a kötet a jelzett pozitívumai mellett jóval kisebb igényű, mint a mércének tekinthető MALCLÈS-mű, a WINCHELL- vagy akár a SZENTMIHÁLYI—VÉRTESY-féle kézikönyv. E megjegyzések figyelembevételével is, a WYNAR-kötet hazai reference- és könyvtárosképző gyakorlatunkban is használható munka mind módszertani, tipológiai, mind pedig forrásismereti szempontból.

RÓZSA GYÖRGY

**Zenei incipitek notációjának újabb lehetőségei.** Zeneművek feldolgozásánál a zenei dokumentációban minden kérdés többé-kevésbé tisztázott vagy a tisztázás útján halad. Mindeddig azonban nem sikerült megnyugtató módon megoldani sem a címleírásban, sem a dokumentációs munka során a dallamlejegyzésnek a hagyományostól eltérő lejegyzési módját. A tematikus katalógusok, a népzenei gyűjtemények számára felbecsülhetetlen lenne minden olyan rendszer, amely lehetővé tenné dallamok kódszerű lejegyzését. Mind a mai napig az az eljárás, hogy a dokumentált mű leírása után a címleíró (vagy gyűjtő) szabályosan meghúzza az öt vonalkát és kézzel feljegyzi a kívánt dallamot. Bár ismeretesek egyes zenei rövidítési módok, gyorsírászerű jelek — pl. a nagy zeneszerzők rövidítési jelei —, ezek azonban mindig egyéni, egy személyhez fűződő megoldások maradtak. Megnyugtató feloldásuk — gondoljunk csak a neumára, a tabulatúrás feljegyzésekre — mind a mai napig nem sikerült. Értelmezésük az átíró elképzeléseitől, tudásától függően számos, de nem hiteles variánsát eredményezték a zenetörténeti kutatásnak. Még legtisztább ma a népzenei feltárás gyakorlata, hiszen itt a népdalok hangnemét, szerkezetét, a metrumot, az ambitust stb. egyezményes — és ami nem közbömbös: egyértelmű — jelrendszerrel rögzítik. Magának a konkrét dallamnak a hagyományostól való eltérése jelölésére azonban a népzene kutatók sem tudtak megnyugtató megoldást találni.

Különösen közlelő érinti a probléma a tudományos kutatás mellett a zenei könyvtár feldolgozó munkáját, valamint a zenei dokumentációs tevékenységet. A hagyományos, kézzel írott feljegyzések a céduลาสokszorosításkor kizárólag akkor vihetők át, ha a sokszorosítás xerox-ofszet eljárással történik. Itt is fennállhat annak a veszélye, hogy a nem gyakorlott kottaíró lejegyzései olvashatatlanok lesznek. Valami olyan rendszert kell találni — mindaddig, ameddig a zenei lejegyzésre alkalmas írógép elterjedtebbé nem válik —, amelynek a segítségével a közönséges sokszorosító gépek lehetőségeit is ki lehessen használni. (Írógép, nyomdai eljárások a metszésen és fénymásoláson kívül.) A megoldásra váró probléma rendkívül sokrétű, és megvalósítása — noha nagy lehetőségeket hordoz magában — meglehetősen kétséges. A létesítendő rendszer a következő fő feltételeknek kell, hogy megfeleljen:

1. Nyújtson a rendszer lehetőséget zeneművek vagy dallamok incipitjének kódolására úgy, hogy azt katalóguscédulára rá lehessen vezetni, és segítségével a lejegyzett dallamot gyorsan és pontosan identifikálni tudjuk.

2. Tegye a rendszer lehetővé az alkalmazást központi katalógusok, mutatók, tematikus katalógusok, nyomdai és kiadói jegyzékek, kritikai kiadások, bármilyen dokumentumban levő dallamfeljegyzések notációjára.



3. Válgják a rendszer a kutatói jelentéseknek, a kutatási jelentés mellékleteinek, a ténymegállapító kutatásnak, az anonym művek lejegyzésének és a csoportosításnak a biztos eszközüvé.

Ha ezt a három alapkövetelményt a notációs rendszerünk mint alapkövetelményt teljesíteni képes, akkor a következő feltételek megoldásával kell számolni:

1. Határozza meg egyszerűen, de teljes pontossággal a hangmagasságot és a ritmust. Oly mértékig kell kidolgozni, hogy az alkalmazott szimbólumok mint zenei lejegyzésmód mnemotechnikus lejegyzésre nyújtsanak módot. Ennek a lejegyzésnek alapfeltételként kell követnie az írógép lehetőségeit, amely csak egysoros linearításban és mindig balról jobbra tartóan való lejegyzésre ad módot. Itt legfeljebb felsorral mélyebbre vagy magasabbra helyezhetünk el jeleket (az adott jelünk alá vagy fölé, ill. melléje), a gép visszahajtására vagy a henger nagyobb mérvű eltolására, ill. csúsztatására nincs lehetőségünk. A rendszernek olyan egyszerűnek kell lennie, hogy laikusok is pár perces tanulmányozás után megérthessék. Feltétlenül és azonnal visszakódolható legyen hagyományos notációs formára.

2. A rendszernek alkalmasnak kell lennie minden zenei notációra a gregorián zenétől a szeriális zenéig.

3. Egyetemesen érthetőnek és nemzetközileg elfogadhatónak kell lennie. A rendszernek lehetővé kell tennie az elektronikus számítógépeken való alkalmazást, beleértve a kódolást, tabulálást, adatvisszakeresést stb.

Ezeket az alapkövetelményeket tűzte ki céljául Barry S. BROOK és Murray GOULD is, *A közönséges írógépen való zenei lejegyzés* című tanulmányában. BROOK professzor, aki New Yorkban a Queens College-ban tanít, hallgatóival, különösképpen M. GOULD segítségével dolgozta ki a rendszert. A megbízhatóság vizsgálatát, amely először a klasszikus zene időszakára terjedt ki, az IBM számítógépeinek a segítségével dolgozták ki és ellenőrizték. Vizsgáljuk meg most már közelebbről rendszerüket, milyen lehetőségeket hordoz magában. A rendszer két fő csoportra oszlik. Az első kódcsoporthoz a tempó, az előjegyzést és a metrumot határozzák meg. A második részben az incipitet, a dallamvagy témakezdetet, az abszolút hangmagasságokat, a hangjegy értékét, a szüneteket és más egyéb tényezőket jelölik.

BROOK rendszerének lényege, hogy megfelelő kódjel-csoportosítással jelöli a dallamra (a műre) vonatkozó általános adatokat — tempójelzés, metrum, előjegyzés —, valamint a dallam abszolút hangjait valamennyi módosulásával egyetemben képes lejegyezni. A szabályzat is e két fő kérdéscsoport köré koncentrálódik. Első részében meghatározza a lejegyzendő dallam tempójelzését, előjegyzését és metrumát. Gondol ezeknek a jelzescsoportoknak a művön belüli változásaira is, és ezzel lehetővé teszi, hogy pl. egy szimfónia esetében akár a különböző témacsoportokat is notálhassuk. Magának a tényleges dallamnak a lejegyzésére is számba veszi a hagyományos zenei notáció valamennyi jelcsoportját, mint pl. az előkét, a hang időtartamát, szünetet, fermátát és még számos más elemet. Sajnálatosan kimarad azonban a rendszerből a dinamika jelzésének a lehetősége és számos, a zenei notációban egyértelmű és fontos előadási utasítás és jel. A rendszer megfelelőképpen sematizál, bár érzésünk szerint gyors munkára nem alkalmas, az írógép segítségével történő lejegyzésnél pedig kifejezetten lassúnak tűnik még kellő gyakorlat után is. Hozzá tehetjük talán még azt is, hogy gyakorlott zenész számára a lejegyzendő dallamot elénekelhetjük, és akkor a lejegyző automatikusan írja a hangértéket, hangmagasságot és más szükséges jeleket. Gépelésnél azonban — és ez a lejegyzés külső képére is vonatkozik — a diakritikus jegyek tömkelegében elvész a tényleges dallam.

Úgy tűnik, mintha a rendszer rendkívül bonyolult lenne. Az igazság azonban az, hogy a rendszernek nem bonyolultsága a legnagyobb hátránya, mert érzésünk szerint

rövid gyakorlattal átállhatunk valamilyen dallam ilyen lejegyzésére. A veszély és hiba másutt rejlik. Először: a rendszer csak monódia lejegyzésére alkalmas. Egyidejűleg megszólaló két vagy több hang jelölésére nem alkalmas, noha — BROOK a szabályzat elején ezt már eleve megmondja — bizonyos esetekben ez fontos lehet. Másodsor: a lejegyzés nem gyorsabb a hagyományosnál, sőt bizonyos esetekben annál lényegesen nehezkesebb. Harmadsorban: a zeneileg képzettek számára rendkívül szokatlan. A zenész egyidejűleg látja, pl. az adott dallam abszolút hangmagasságát és metrumát, de vele egyidejűleg vizuálisan is érzékeli, pl. a különleges hanghatásokat is, mint pl. a staccatot.

Mindezeket azonban még mellőzhetnénk, hiszen az alkalmazásnak nagy erényei vannak, közöttük említsük meg elsősorban azt, hogy nincs szükség kottavonalakra, kottafejekre stb., hanem írógépen valóban lineárisan jelölhetjük a dallamokat. Érdemi- leg azonban a rendszer kénytelen mellőzni számos, a zenetudományban még ma is élő és igen fontos hagyományt. Így pl. mintegy évszázada bevett szokás az, hogy az abszolút hangmagasságot mindig és kizárólagosan az egyvonalas c-hez mérten határozzuk meg. Ami azt jelenti, hogy nem írhatunk nagy G-t még kezdőhangként sem egy kis — g — hang jelöléseként. A zenében ezt 1, 2, 3 stb. vonalakkal jelöljük fölfelé, lefelé pedig a kis oktávát kis hanggal, a nagy oktávát nagy hanggal, ill. számjegy segítségével regisztráljuk. Így tehát az abszolút hangmagasság meghatározásánál a kiindulási pont legalábbis erősen vitatható. Maga az egész rendszer — amely elsősorban az angolszász zenetudományi nyelvezetre támaszkodik — néhány, a zenész számára alapvetően fontos tényezőt elhanyagol. Így pl. nincs lehetőség a dinamika jelölésére, de nem tudjuk jelölni az egyéb megszólaltatásbeli finomságokat sem — pizzicato stb. További nehézséget jelentene és különlegesen bonyolulttá tenné a rendszert, ha a romantikus zenétől innen vagy a barokktól visszafelé tartó korok zenéjét szeretnénk segítségével átírni. Az egész rendszer szemmel láthatóan a klasszikus zenén alapul némi kitekintéssel a barokk és a romantika zenéjére. Elképzelhetetlennek tartjuk, hogy szeriális vagy akár punktuális zenét — hogy az ennél modernebb notációkról ne is beszéljünk — segítségével regisztrálhassunk. Azt mondhatná erre bárki, hogy erre semmi szükség nincs. Ha azonban meggondoljuk, hogy az alkalmazási terület, így többek között a könyvtár és dokumentáció ezt a lehetőséget feltétlenül igényli, akkor nem fejezhetjük be a feltárás illetén lehetőségét a romantikus, esetleg az impresszionista zenénél.

Összegezve: BROOK és GOULD notációs rendszerének alkalmazása számba jöhet a barokk, klasszikus és romantikus zenét feldolgozó repertóriumok és dokumentációk, valamint a könyvtárak ilyen állománya feldolgozásánál. Nyilván a szerzők is gondolkodnak további módosítási, bővítési és ami még fontosabb, egyszerűsítési eljárásokon. Egyébként csak örömmel üdvözölhetünk minden ehhez hasonló kísérletet.

VAVRINECZ VERONIKA

**Otto Groth.** A felszabadulás után, 1948-ban megjelent *Geschichte der deutschen Zeitungswissenschaft* című művében foglalta össze annak a kutatási területnek az alapjait, módszereit, problémáit, amelynek mindmáig világviszonylatban is legtekintélyesebb képviselője. Hetvenhárom éves volt már akkor, tavaly töltötte be kilencvenedik életévét. A sajtótudomány nyugatnémetországi vezető folyóirata, a *Publizistik* vaskos, több százlappos különszámot adott ki az évfordulóra.

A GROTH-bibliográfia címekben nem gazdag. Az említett, 300 lappos módszertani kézikönyvön kívül lényegében csak két önálló művet mutat fel — ezek viszont az utóbbi ötven évben kialakult, önálló rendszerrel és módszerekkel dolgozó, egyetemi színvonalon mozgó nemzetközi sajtókutatás méretben, tartalomban, adatgazdagságban leghatalma-

sabb összefoglaló kézikönyvei. Az első *Die Zeitung*, 1928—1930 között jelent meg 4 kötetben, több mint 2500 oldalon. A második, a legújabb, nincs még befejezve: *Die unerkannte Kulturmacht. Grundlegung der Zeitungswissenschaft* címmel jelenleg az 5. kötetnél tart, összesen 7 kötetre van tervezve.

Ebben a rövid megemlékezésben nem vállalkozhatunk a *Publizistik* különszámának, még kevésbé GROTH könyveinek behatóbb ismertetésére. Inkább a tisztelet adóját rójuk le a kilencvenéves és még mindig aktív tudós előtt, aki nemcsak rendkívüli szellemi energiáról, de nehéz időkben emberi jellemzilárdságáról és bátorságról is bizonyosságot tett. Münchenben, Frankfurtban és Stuttgartban élte le életét, jelenleg is Münchenben lakik. Nem tudós volt elsősorban, hanem gyakorló publicista, a *Frankfurter Zeitung* tudósítója, majd vezető belső munkatársa. Baloldali nézeteit sem az újságírásban, sem elméleti munkáiban nem leplezte. 1933-ban nyugdíjba ment, a náciizmus idején meggyőződésével ellenkező állást nem vállalt. Alapítója és első elnöke volt a német köztársasági sajtó szövetségének.

1945-ben a bajor újságírók szövetsége elnökévé választották. 1946-ban és 1947-ben ő rendezte az első tanfolyamokat az új német újságírógárda kiképzésére. Rendkívüli egyetemi tanári címmel és aranydiplomával tüntették ki. A német sajtótudományi szövetségben, mint tiszteleti tagnak, ma is irányító szerepe van. Nagy művének befejezésén változatlan energiával dolgozik.

DEZSÉNYI BÉLA

#### A Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság budapesti ülészaka.

A Comité International pour la Documentation des Sciences Sociales, amely az Unesco konzultatív szerve, első alkalommal tartotta teljes ülészakát szocialista országban 1965. október 4. és 7. között. A 4 napos tanácskozáson részt vettek a nemzetközi társadalomtudományi társaságok képviselői (pl. a szociológiai társaság főtitkára), továbbá az Unesco Társadalomtudományi Főosztályának a képviselője, összesen 18 fő. Magyar részről a Bizottság teljes jogú tagjaként RÓZSA György, a közgazdaságtudományok kandidátusa, az Akadémiai Könyvtár igazgatója és levelező tagként NAGY Lajos, az Állam- és Jogtudományi Intézet tudományos főmunkatársa.

Az ülészakon megvitatásra kerültek a nemzetközi társadalomtudományi bibliográfiai sorozatok fejlesztési kérdései, a Bizottság gondozásában megjelenő ún. interdiszciplináris tanulmányosorozat tematikája, a nemzetközi állam- és jogtudományi dokumentáció fejlesztési lehetőségei, a Bizottság távlati kutatási programjának az irányelvei, továbbá szervezeti és személyi kérdések. Ez utóbbiak során a Bizottság 4 tagú Irodájába beválasztották a magyar teljes jogú tagot, és teljes jogú tagnak kooptáltak a szovjet delegátust, aki eddig levelező tag volt.

A Bizottság tagjai két alkalommal közösen és külön szakmai programok keretében is találkoztak a társadalomtudomá-

nyok, illetve a társadalomtudományi dokumentáció magyar képviselőivel. A Bizottság munkájának az ismertetésére a későbbiekben visszatérünk. A CIDSS-re vonatkozó dokumentáció egyébként az érdeklődők rendelkezésére áll a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában.

#### Magyar irodalom. Húsz év könyvkiadása. (Kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban.)

A kiállítás imponálóan gazdag válogatásban tárja elénk az elmúlt húsz év szépirodalmi termését, kiadóink és nyomdaírók munkásságát. A látogató előtt felsorakozik klasszikusaink és élő íróink minden jelentősebb műve, az *Olesó könyvtár* kiadványaitól kezdve a *Helikon kötetekig*. Könyvkiadásunk számszerű eredményeit szemléltető táblázatok ismertetik, amelyek többek közt tájékoztatnak arról, hogy ebben az időszakban ADY Endre művei 37 kiadásban összesen 430 000 példányban, ARANY János művei 79 kiadásban 1 174 500 példányban, JÓKAI Mór művei 197 kiadásban 6 123 440 példányban, JÓZSEF Attila művei 77 kiadásban 422 500 példányban, MIK-SZÁTH Kálmán művei 77 kiadásban 3 489 830 példányban, MÓRICZ Zsigmond művei 238 kiadásban 4 423 170 példányban, PETŐFI Sándor művei 62 kiadásban 1 063 100 példányban jelentek meg. De a felsoroltakon kívül ott találjuk számos kiadásban GÁRDONYI Géza, TÖMÖRKÉNY

István, KRUDY Gyula, KOSZTOLÁNYI DEZSŐ KARINTHY Frigyes, BABITS Mihály és más, már nem élő írónk műveit is. E két évtized egyik legjelesebb kiadói vállalkozása a *Magyar klasszikusok* kilencvenöt kötetből álló sorozata volt, amely a legrégebbi időktől RADNÓTI Miklósig gyűjtötte egybe nagy írónk kiemelkedő munkáit. Megindult és az elkövetkező években befejeződik ADY Endre, ARANY János, BATSÁNYI János, JÓKAI Mór, JÓZSEF Attila, JUHÁSZ Gyula, MIKSZÁTH Kálmán, PETŐFI Sándor és TÓTH Árpád műveinek kritikai kiadása. De a statisztikák azt mutatják, hogy a klasszikusaink iránt megnyilvánult érdeklődés mellett — különösen az utolsó évek folyamán — ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a mai magyar irodalom iránt is, prózai és költői művek iránt egyaránt. Jól példázza ezt FEJES Endre *Rozsdatemető* c. regényének 200 000-es példányszáma, s az az adat, amely szerint a hazánkban kiadott szépirodalmi művek átlagos példányszáma húsz év alatt 4900-ról 10 700-ra emelkedett.

A kimutatások arról is tájékoztatnak, hogy míg 1945-ben magyar szerzőknek mindössze 140 kötete jelent meg — 380 000 példányban, tíz év múlva, 1955-ben már 378 művet 4 274 000 példányban adtak ki, 1964-ben pedig a kiadott művek példányszáma majdnem elérte a hat milliót.

A kiállítás nagy meglepedésünkre tanúskodik arról, hogy a magyar szépirodalmi művek az elmúlt nyolc-tíz év folyamán egyre szebb köntösben jelennek meg, egyre több a szép kötésű, kitűnő könyvművészek által gondozott s szépen illusztrált könyv. Szépirodalmi könyvkiadásunk is nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy kiadványaink több alkalommal nemzetközi elismerést is arattak.

A könyvkiadás 1948-ban történt államosításától 1955-ig a Szépirodalmi Könyvkiadó adta ki a magyar szépirodalmi műveket. 1955-től megosztotta feladatát az akkor megalakult Magvető Könyvkiadóval. E két kiadón kívül — melléktévékenységként — a Kossuth, a Zrínyi és a Tánácsos Könyvkiadók adnak ki még időnkint magyar szépirodalmi műveket. E szép kiállítás az ő munkájukat dicséri.

B.

**Felsőoktatási Szakirodalmi Szemle** címmel 1964 végén tartalmában és méreteiben egyaránt jelentős dokumentációs vállalkozás látott napvilágot. „A tudomány rohamos fejlődése az utóbbi fél évszázadban — de különösen az utóbbi évtizedben — nagyon kézzelfoghatóvá, aktuálissá tette azt a problémát, hogy az oktatás hogyan

tud lépést tartani a tudomány esodátos fejlődésével” — írja előszavában MOLNÁR János miniszterhelyettes. Az egész világon átalakulóban van ennek megfelelően az oktatás rendszere. Egyetemi könyvtáraink egy csoportja — bevonva az Országos Pedagógiai Könyvtárat — „a megközelítő teljesség igényével kísérli meg átfogni és rendszerezni a világ felsőoktatásának tapasztalatait.” Az új kiadvány két sorozatban: A) műszaki és természettudományok, B) társadalomtudományok vonatkozásában tárja fel egyrészt az oktatásügyi szakfolyóiratok, másrészt az egyes tudományágak és országok legjelentősebb szakfolyóiratainak e témakörbe tartozó közleményeit, de feldolgoz könyveket is. A félévenként megjelenő szemle címléírások, annotációk, referátumok és fordítás-kivonatok formájában ismerteti a legfrissebb irodalmat. Az *I. Általános rész (Művelődéspolitikai, Felsőoktatási intézmények, Az oktató személyzet, A hallgatók, A felsőoktatási létesítmények fejezetekkel)* mindkét sorozatban azonos, a további részek is azonos rendszerezési elvek alapján (*Az oktatás tartalmi kérdései, Az oktatás módszerei és eszközei, A tanulmányi munka rendje, ellenőrzése, Nevelési kérdések a felsőoktatásban, Felnőttoktatás, Diploma utáni tanulmányok fő fejezetek*) már a speciális irodalmat dolgozzák fel.

A kiadvány összeállításában részt vevő könyvtárak (Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára és az Országos Pedagógiai Könyvtár, valamint a csak az A) sorozatban közreműködő veszprémi és miskolci egyetemi könyvtár) értékes segítséget nyújtanak a felsőoktatás irányítói és dolgozói számára, s egyúttal a könyvtári együttműködés szép példáját is szolgáltatják.

#### A német sajtó mikrofilm-archívuma.

A német levéltárosok egyesületének sajtó-, rádió- és filmarchívum-szakosztálya 1965. évi rendes ülészaka alkalmából Hamburgban megalapította a *német nyelvű sajtó mikrofilm archívumát* (Mikrofilmarchiv der deutschsprachigen Presse). Az alapító közgyűlés SEEBERG-ELVERFELDT levéltári főtanácsost (Bonn) elnökké választotta, a vezetőség tagjai lettek rajta kívül K. KOSZYK, Dortmund város sajtókutató intézetének az igazgatója, W. BARTON könyvtári főtanácsos (Bremen). Az alapítók névsorában szerepelnek még A. HOCH, a müncheni kortörténeti intézet vezetője, K. HOMFELD, a Bundenstet sajtó- és tájékoztatási hivatalának vezetője, W. LEIMBACH

az össznémetiség kérdései archívumának vezetője (Bonn) és W. PETERS a szociáldemokrata párt elnöksége sajtóarchívumának vezetője.

A mikrofilmarchívum székhelye Dortmundban lesz. Feladata a német nyelvű időszaki nyomtatványok, mindenekelőtt a XIX. és XX. századi újságok és folyóiratok mikrofilmre vétele, a filmek tárolása és a közönség, elsősorban a kutatók és oktatók számára hozzáférhetővé tétele. Ezzel tulajdonképpen a szakosztály már néhány évvel ezelőtt megkezdett munkáját fogja erősebb ütemben folytatni.

Az új intézmény azt is célul tűzte ki, hogy minden, a hírlapmikrofilmezéssel kapcsolatos kérdés tudományos feldolgozását, valamint e téren a nemzetközi kapcsolatok kiépítését is fel fogja karolni. Együtt kíván működni más országok hasonló szerveivel és intézményeivel, kapcsolataikat német viszonylatban kívánja hasznosítani. Különösen szoros együttműködésre törekszik a frankfurti német nemzeti könyvtárral és a brémai állami könyvtárral.

DA.

**Politikai plakátok 1945–1965.** (Kiállítás a Magyar Nemzeti Galériában.) A belépőt a Galéria előcsarnokában az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság három legszébb, méreteiben is impozáns plakátja fogadja: URZ Béla *Vörös katonák előre!* BERÉNY Róbert *Fegyverbe! Fegyverbe!* és PÓR Bertalan *Világ proletárjai egyesüljetek!* című plakátja.

Maga a politikai plakátkiállítás 10 földszinti kis teremben meghitt közelségben fogadja a szemlélőt. A 195 plakátalkotást felölelő tárlat húsz év politikai plakátművészetének a történetét mutatja be időrendben.

Az első plakátok között vannak ÉK Sándor harcra és a szabad életre buzdító plakátjai, a Felszabadulás utáni plakátok, az új nagy nemzeti összefogás, az újjáépítés plakátjai, a választási plakátok és a 3 éves terv plakátjai.

A legtöbb politikai plakát a nagy történelmi évfordulók megünnepléséhez kap-

csolódik. Ezek a felszabadulási évfordulók, május elsejék, alkotmányünnep és a forradalmi november hetedik évfordulók alkotásai. Megtaláljuk a Párt, a Szakszervezet és a Népfront kongresszusi plakátjait. Nőnap, Gyermeknap, Bányásznapi, Építők Napja, továbbá néhány politikai vonatkozású kiállítási plakát alkotják a politikai plakátművészet tematikáját a kiállításon. A tárlaton nemzetközileg elismert plakátot is találunk, FILÓ: *Nem* című horogkeresztekkel kivert katonacsizmát ábrázoló és a német újrafelfegyverkezés ellen küzdő plakátját.

A kiállítás lehetőséget nyújt a 20 éves eredmény vizsgálatával politikai plakátművészetünk tanulmányozására és a tanulságok levonására.

A jubileumi kiállítás plakátját és katalógusát PAPP Gábor tervezte összhangban és nagyon izléselesen.

MUNKÁCSI PIROSKA

**Alkalmazott grafika.** (Kiállítás a Kosuth Nyomda kis kultúrtermében 1965.) Az inkább csak szoba nagyságú kultúr-helyiségben, az épület 3. emeletén, körülbelül 60 darab került kiállításra. Elsősorban könyvborítók, néhány plakátterv, prospektusok, naptárgrafika, hanglemezgrafika, csempegrafika és kötésterv.

Első ilyen irányú kiállítása négy fiatal grafikusnak: FEKETE Józsefnek, MAYER Gyulának, PÉCSI Gábornak és SZABÓ Árpádnak. Mind a négyüknek a nyomdászat a tanult szakmája, így ebben az esetben az alkalmazott grafika művelői egyben kivitelező szakemberek is. Alkotásaik nemcsak grafikus tehetséget, de jó nyomdai szakismeretet is elárulnak. A kiállított művek részint kivitelezett munkák, részint tervek. Kár, hogy a művész-nevek mellett ezt nem tüntetik fel. Könyvborítóik jó rajzkészségről, kompozícióról, egyéni grafikáról és finom színérzékről tanúskodnak. A Malév, az Ibusz és a Nemzetközi Vásár számára készült plakát- és prospektusrajzok, a film, színházi és kiállítási plakáttervek jól megfelelnek a modern reklám követelményeinek.

MUNKÁCSI PIROSKA